

**Gemeente
Haarlem**

Actieplan Basis op orde 2023-2025

Voor toekomstbestendige natuur- en milieueducatie

5 mei 2023

Elske Tamminga, Tim van der Steen
Afdeling Bedrijven

Inhoudsopgave

1.	Inleiding: actie in natuur- en milieueducatie	3
2.	Vertrekpunt	5
2.1	Recreatie, educatie en participatie	5
2.2	Natuur- en milieueducatie anno 2021	5
3.	Wat zette de gemeente in gang?	7
3.1	Locaties Kleverlaan en Schotertuin in bedrijf	7
3.2	Een start op de overige locaties voor natuur- en milieueducatie	9
3.3	Vernieuwd educatief aanbod	10
3.4	Teamfundament	10
4.	Waar wil de gemeente naar toe?	12
5.	Kosten 'Basis op orde'	15
6.	Droombeeld voor de toekomst	17
7.	Bijlagen	18
7.1	Visie en missie natuur- en milieueducatie	19
7.2	Thema's rondom natuur- en milieueducatie	20
7.3	Ontstaansgeschiedenis natuur- en milieueducatie in Haarlem	21
7.4	Schooltuincomplex Cornelia Westendorp	22
7.5	Schooltuincomplex Kortenaertuin	23
7.6	Schooltuincomplex Schotertuin	24
7.7	Stadsboerderij De Houthoeve	26
7.8	Kleverlaan - Hoofdkantoor natuur- en milieueducatie	28
7.9	Kleverlaan - Kassencomplex	30
7.10	Springertuin - Kleverlaan 11	31

1. Inleiding: actie in natuur- en milieueducatie

De gemeente heeft een missie voor de natuur- en milieueducatie die zij biedt. Zij wil dat alle Haarlemse kinderen de houding, de kennis en de vaardigheden ontwikkelen die nodig zijn om zelf in de eigen woon- en leefomgeving actief bij te dragen aan een groene en leefbare toekomst voor onze stad. Het (beleids)instrument dat de gemeente daarvoor inzet, is aansprekende en betekenisvolle natuur- en duurzaamheidseducatie. Dat is relevanter dan ooit. Kinderen leren al op jonge leeftijd spelenderwijs over stadsnatuur en duurzame ontwikkeling van de aarde. Op die manier worden ze van kleins af aan betrokken bij de opgaven genoemd in het coalitieakkoord: 'Actie! Aan de slag voor een sociale, groene en leefbare stad 2022-2026'.

De gemeente richt zich met haar aanbod op scholen en heeft een 'publieksprogrammering' voor de bezoekers van de zes locaties die natuur- en milieueducatie bieden. Die locaties liggen verspreid over de stad: twee stadsboerderijen (Schoterhoeve en Houthoeve), drie schooltuincomplexen (Schotertuin, Kortenaertuin en Cornelia Westendorptuin) en de hoofdlocatie (Haarlemmer Kweektuin). Zie afbeelding 1.

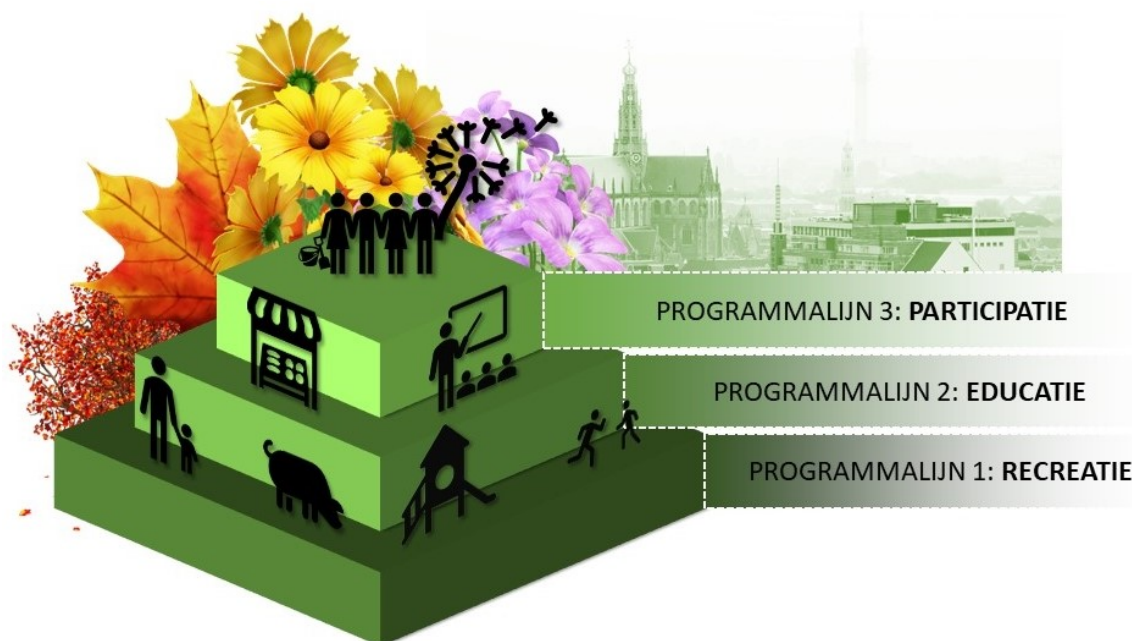
Op elke locatie is het nodig om onderhoud te plegen om zo binnen de wet- en regelgeving te blijven. Zowel op het niveau van de gebouwen, het areaal en het educatieve aanbod, als op teamniveau. De gemeente maakte daarmee al een start:

- eerste voorbereidingen om de stadsboerderij Schoterhoeve en schooltuincomplex Schotertuin samen te voegen. De gemeentelijke ambitie is om hiervan een inspirerende, groene, iconische plek te maken voor zowel natuuronderwijs als beleving van dieren, voeding en natuur. Een plek waar kruisbestuiving tussen schooltuin- en boerderijeducatie plaatsvindt. Zo kan de gemeente de (voedsel)kringloop beter voor het voetlicht brengen (de door kinderen gezaaide wortel is bijv. weer voedsel voor de varkens). Dit verhoogt het maatschappelijk rendement en creëert nieuwe mogelijkheden om natuur- en milieueducatie van de gemeente beter te positioneren en de educatieve doelen te verbreden.
- een financiële impuls voor het hoofdgebouw waar natuur- en milieueducatie wordt gefaciliteerd (Witte gebouw, Kleverlaan 11) om daarvan hét gemeentelijke duurzaamheidsicoon te maken. De bedoeling is dat het gebouw als voorbeeld dient voor het zichtbaar maken van de verduurzamingsdoelstellingen en mogelijkheden (duurzame energieopwekking, klimaatadaptief, natuurinclusief) voor bebouwing in Haarlem.

Afbeelding 1. Locaties verspreid over de stad

Het instrument natuur- en milieueducatie functioneert op dit moment onvoldoende. Het moment is nu aangebroken om hierop door te pakken en met een aantal opgaven aan de slag te gaan. De gemeente wil dat alle locaties naar behoren draaien op alle programmalijnen: recreatie, educatie en participatie die in hoofdstuk 2 verder worden toelicht. De gemeente ambieert veilige en aantrekkelijke locaties, een efficiënt opererend team dat koerst op maatschappelijk rendement en een modern educatief aanbod dat aansluit bij de kerndoelen uit het onderwijs. In bijlagen 7.4 t/m 7.10 staan de beschrijvingen van de locaties met daarin de huidige en de functioneel benodigde situatie.

*Afbeelding 2. Natuur- en milieueducatie bestaat op alle locaties uit **recreatie, educatie én participatie***

Het is een noodzaak dat de gemeente zich de komende jaren ontwikkelt door achterstallig onderhoud weg te werken. Niet alleen om te kunnen voldoen aan geldende wet- en regelgeving, maar ook om te kunnen staan voor haar missie. Om alle Haarlemmers mee te nemen naar een groene duurzame stad.

Die ambitie draagt de gemeente uit in dit actieplan. Het plan geeft de komende jaren (2023-2025) richting aan het natuur- en milieueducatiewerk; voor onszelf én voor onze doelgroepen (nadruk ligt op primair schoolgaande kinderen tussen 2 en 12 jaar en hun begeleiders). Natuur- en milieueducatie is er voor alle Haarlemmers en samenwerkingspartners. Samen met de stad vervult de gemeente haar missie.

2. Vertrekpunt

2.1 Recreatie, educatie en participatie

Haarlem biedt al vele jaren Natuur- en Milieueducatie. Zie uitgebreider in bijlage 7.3. Van oudsher was de inzet van natuur- en milieueducatie gericht op het creëren van verbinding tussen de mens en stadsnatuur. Beleving en klassiek onderwijs stonden hierin centraal. Tegenwoordig bereiken de locaties voor natuur- en milieueducatie circa 190.000 inwoners. Aangezien de wereld verandert en de urgentie daar is om met zijn allen bewuste keuzes te maken, wordt meer van de gemeente gevraagd op deze thema's. De gemeente bedient de bewustwording en informatie onder andere door natuur- en milieueducatie, daarbij werken we langs drie programmalijnen: recreatie, educatie en participatie.

- **Recreatie:** De gemeente wil dat Haarlemmers, jong en oud, de natuur in en rondom de stad beleven. Hiervoor nodigt de gemeente inwoners uit om spelenderwijs deel te nemen aan laagdrempelige en toegankelijke workshops, rondleidingen, evenementen en boerderijbezoeken over natuur- en milieueducatie.
- **Educatie:** Er wordt primair gericht op kinderen van 4 tot 12 jaar. Het aanbod is compact en doelgericht en bestaat onder meer uit (gast)lessen, workshops, leskisten, materialen, uitjes en stageplekken. Ieder jaar neemt circa 50% van de Haarlemse basisschoolleerlingen deel aan onze educatieve activiteiten. Zo maken ze kennis met de (stads)natuur en verdiepen ze zich via onderzoekend en ontwerpend leren in thema's als biodiversiteit, dierenwelzijn, gezond en lokaal eten, afremmen van én aanpassen aan klimaatverandering en slim (her)gebruik van grondstoffen.
- **Participatie:** De gemeente zet in op vrijwilligerswerk voor activiteiten op de locaties, maar ook op samenwerking met bevlogen stadsmakers, innovatieve onderwijsinstellingen en MVO-bedrijven.

2.2 Natuur- en milieueducatie anno 2021

De focus lag het laatste decennium noodgedwongen op behoud en continuering van de bestaande dienstverlening, waardoor nu kwetsbaarheden en fikse achterstanden aan het licht komen op de programmalijnen:

Recreatie:

De locaties zijn bekend en geliefd bij 'de Haarlemmer', maar er zijn ook uitdagingen:

- Een aantal locaties die natuur- en milieueducatie bieden, voldoet niet aan geldende Arbowet- en regelgeving, zo blijkt uit Risico Inventarisaties en Evaluaties (RI&E's). Dat leidt in sommige gevallen tot onveilige (werk)situaties voor medewerkers en bezoekers van de locaties.
- Op alle locaties is sprake van onderhoudsachterstanden. Dat zorgt voor een verouderde en onaantrekkelijke indruk voor bezoekers en medewerkers. En verkleint de leeropbrengst.
- De toegankelijkheid van sommige locaties laat te wensen over, zo blijkt uit uitgevoerde toegankelijkheidsscans.
- Het ontbreekt op alle locaties aan duidelijke beheer-, onderhouds- en ontwikkelplannen voor de toekomst.

Educatie:

Het educatieve aanbod is weliswaar interessant en divers, maar ook hier is verbetering nodig:

- Het educatieve aanbod is onoverzichtelijk en is slecht ontsloten via een verouderde website.
- Het educatieve aanbod is op punten verouderd en sluit onvoldoende aan bij de beleidsambities van de gemeente Haarlem, de kerndoelen in het onderwijs en de behoeften van onze doelgroepen.
- Bij de (door)ontwikkeling van educatieve-aanbod is tot op heden te weinig gebruik gemaakt van de kracht van samenwerking met (educatieve) partners in de stad.

Afbeelding 3. Natuur- en milieueducatiekrant voor kinderen

Participatie:

De medewerkers zijn gedreven en hebben allemaal passie voor natuur, duurzaamheid, onderwijs en stad, maar bijsturing op punten is essentieel:

- De verhouding medewerkers-vrijwilligers die werken aan natuur- en milieueducatie is niet in balans. De leeftijd van de circa 125 vrijwilligers maakt de situatie kwetsbaar. Hierdoor blijft de continuïteit en de kwaliteit van de dienstverlening van natuur- en milieueducatie onder druk staan. Ook kan de gemeente in sommige gevallen de veiligheid bij de uitvoering van werkzaamheden niet garanderen.
- Afgelopen jaren is onvoldoende geïnvesteerd in de ontwikkeling van het team en individuele medewerkers. Hierdoor is het lastig gebleken om voldoende kwalitatief kundig personeel aan te trekken en te behouden. Tegelijkertijd vergrootte de *workload* door de gemeentelijke ambities en verwachtingen van doelgroepen.
- De gemeente probeert activiteiten en programma's onder de aandacht van verschillende doelgroepen te krijgen, maar de capaciteit en aandacht voor communicatie is beperkt. Dat maakt dat bij teveel Haarlemmers onbekend is waar en op welke wijze de gemeente educatie biedt over natuur en milieu. Het netwerk van samenwerkende partijen is als gevolg daarvan klein en onbenut.

3. Wat zette de gemeente in gang?

De gemeente zette in 2022 al een aantal acties in gang, onder meer op haar locaties. De genomen maatregelen staan in dit hoofdstuk. Aanleidingen om al tot actie over te gaan, waren drieledig:

- de in de RI&E's geconstateerde veiligheidsissues
- onvrede van gebruikers en medewerkers.
- De wens om het hoofdgebouw om te vormen tot een duurzaamheidspaviljoen.

Als onderlegger voor deze acties gebruikte de gemeente haar recent opgestelde missie, visie en strategie. Zie bijlage 7.2.

3.1 Locaties Kleverlaan en Schotertuin in bedrijf

Acties op hoofdlocatie Kleverlaan:

- De gemeente startte met voorbereidende werkzaamheden om het zogenaamde Witte Gebouw te transformeren in een duurzaamheidsicoon van de gemeente. Het nieuw te realiseren paviljoen dient bovendien als educatie-, inspiratie-, en verbindingsplek voor natuur- en milieueducatie in de stad.

Afbeelding 4. Impressie mogelijk toekomstige duurzaamheidspaviljoen

- De gemeente toverde de verouderde entree van het hoofdkantoor om in een aantrekkelijke publieksruimte (de 'natuurhuiskamer').

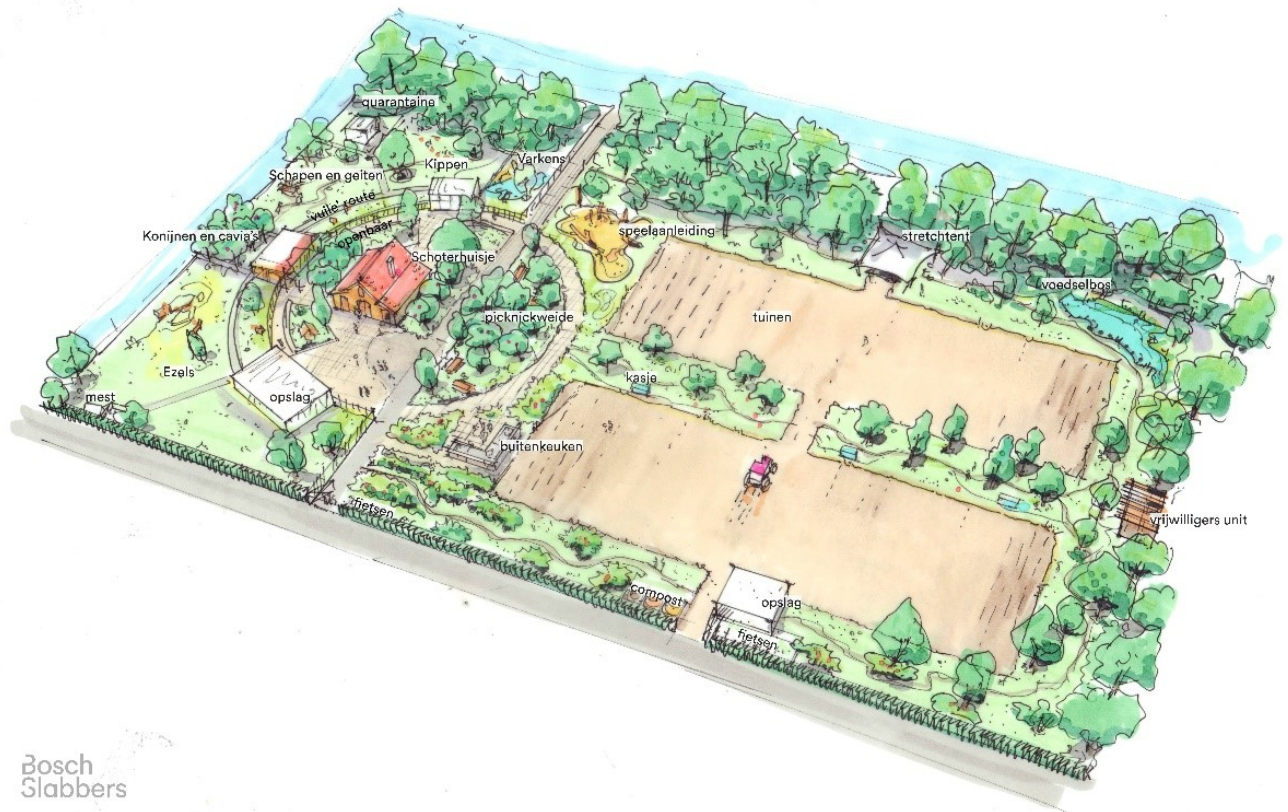

Afbeelding 5. Muurschildering 'natuurhuiskamer' locatie Kleverlaan

- De gemeente zette eerste stappen om de voormalige tropische kas te veranderen in een podium voor natuur- en duurzaamheidseducatie. De temperatuur is verlaagd om energie te besparen.
- De gemeente verving onveilige bruggen in de Springertuin.
- De gemeente verving de verouderde dierenweide door een ruime, rolstoel-toegankelijke volière.

Acties op schooltuincomplex Schotertuin:

- De gemeente verbouwt op dit moment het Schotertuinhuisje (1951), zodat deze weer voldoet aan de huidige eisen. Zie afbeelding 6.
- De gemeente werkt aan een nieuw onderkomen voor de vrijwilligers op de schooltuin.
- De gemeente begeleidde studenten van de Academie van Bouwkunst en TU Delft die samen met internationale architectuurstudenten werkten aan een nieuw, natuurinclusief/ volledig circulair verblijf voor de kippen op de toekomstige locatie 'Schoterdroom'.
- De gemeente begeleidde studenten van InHolland. Zij werkten aan concept-ontwerpen van dierenverblijven en een landschapontwerp voor de toekomstige locatie 'Schoterdroom'.

Afbeelding 6. Schetsontwerp 'Schoterdroom' met als uitgangspunt de samenvoeging van schooltuincomplex Schotertuin en stadsboerderij Schoterhoeve.

3.2 Een start op de overige locaties voor natuur- en milieueducatie

Acties op schooltuincomplexen Kortenaerstraat en Cornelia Westendorptuin:

- De gemeente inventariseerde de gebrekkige opstallen, de materialen en de middelen.
- De gemeente verbeterde de educatie voor de schooltuinlessen.
- De gemeente maakte schooltuinlessen digitaal voor digiborden in de klas.

Acties op stadsboerderij Schoterhoeve:

- De gemeente verhielp de meest prangende veiligheidsrisico's.
- De gemeente verruimde openingstijden.
- Structurele educatie is geïntroduceerd.
- Deze locatie valt binnen de ontwikkelzone Orionweg.

Acties op stadsboerderij Houthoeve:

- De gemeente maakte een ontwerp voor de verbouwing van het hoofdgebouw.
- De gemeente verkende de mogelijkheden om naast het gebouw ook het terrein te voorzien van een logischere indeling.
- De gemeente verhielp noodzakelijke veiligheidsrisico's.
- De gemeente verruimde openingstijden.
- Structurele educatie is geïntroduceerd.

Acties op schooltuincomplex Poelpolder:

- De schooltuinprogrammering op de tuin is gestaakt.
- De gemeente heeft ruimte gegeven aan sociaal duurzame groen projecten.

3.3 Vernieuwd educatief aanbod

De gemeente pakte de volgende kleine maatregelen op, die pasten binnen bestaand budget:

- De gemeente startte met een nieuw en verbeterd programma boerderijeducatie, waarin interactie met bezoekers centraal staat.
- De gemeente ontwikkelde o.a. doe-het-zelf-workshoptasjes voor educatie.
- De gemeente startte met de modernisering het leskistenaanbod en zorgde dat het beter aansloot bij de kerndoelen van de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) en de behoeften van scholen.
- De gemeente vernieuwde het schooltuinlesprogramma.
- De gemeente ontwikkelde educatief aanbod voor BSO's over natuur en milieu.
- In samenwerking met het groenbeleid, circulair, en Cas (afval) wordt er een programmering opgesteld.

Afbeelding 7. Educatieve tentoonstelling in de Natuurhuiskamer - februari 2023

3.4 Teamfundament

De gemeente nam in 2022 de volgende maatregelen voor de medewerkers die werken aan natuur- en milieueducatie:

- Verbeteren van fysieke en mentale gezondheid van medewerkers.
- Herverdeling van werkdruk over locaties.
- Inzet van tenminste 2 medewerkers op de dierlocaties.
- Inzet van tenminste 1 medewerker op de schooltuinlocaties.
- Duidelijke rol- en taakverdeling en werkafspraken (oppakken, uitbesteden of laten liggen).
- Structurele aandacht voor de ontwikkeling van individuele medewerkers via gerichte training.
- Extra inhuur externen om werkdruk te verlichten/ dan wel specifieke expertise toe te voegen.
- Start vrijwilligersprotocol.

De gemeente vervult meer taken rondom natuur- en milieueducatie dan eigenlijk passen bij het aantal medewerkers. Over de gehele linie is sprake van een capaciteitstekort. Dit tekort is ontstaan (en opgelopen) doordat in het verleden geen rekening is gehouden met het gegeven dat de gemeente natuur- en milieueducatie, op meerdere locaties 7 dagen per week biedt. En er veel werd opgelost met vrijwilligers zonder oog voor begeleiding en veiligheid. Het precieze aantal benodigde fte verlangt nader onderzoek.

4. Waar wil de gemeente naar toe?

2025: wat heeft de gemeente bereikt?

1. De locaties voor natuur- en milieueducatie zijn 'Schoon, Heel en Veilig' voor mens en dier.
2. De locaties hebben een toekomstbestendig beheerplan op niveau B.
3. De locaties hebben een moderne uitstraling en een grotere belevingswaarde voor bezoekers.
4. De educatie sluit aan bij de kerndoelen van de SLO en de behoeften van scholen.
5. Meer mensen komen in aanraking met natuur- en milieueducatie. Minstens 50% van de Haarlemse basisscholen maakt intensief gebruik van het aanbod. De gemeente verbreedt de doelgroep met Buitenschoolse opvang.
6. Vrijwilligers worden niet overvraagd en dragen (naar vermogen) structureel bij aan de dienstverlening en programmering van natuur- en milieueducatie.
7. Natuur- en duurzaamheidseducatie wordt gedragen door de stad en er ontstaat een organische verbinding tussen gemeente, onderwijs en inwoners.
8. De Haarlemmer weet dat de gemeente natuur- en milieueducatie biedt en raakt geïnspireerd om deel te nemen aan activiteiten.
9. Natuur- en milieueducatie in Haarlem is niet meer weg te denken als beleidsinstrument.

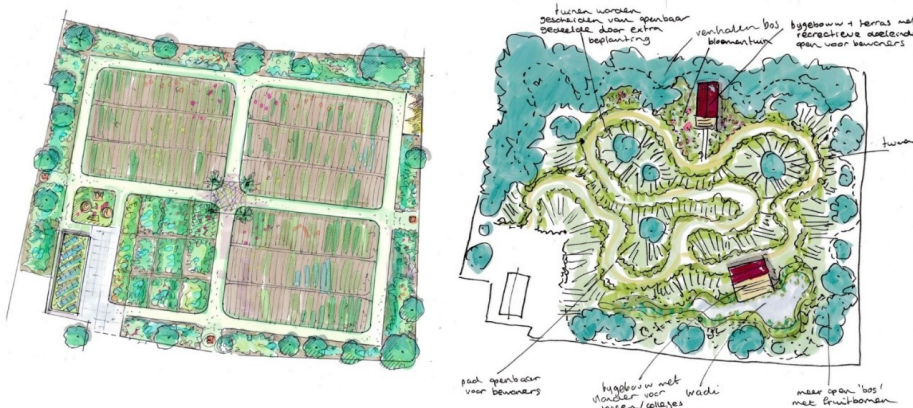
Locatie specifieke doelen:

Kleverlaan

- Het 'witte gebouw' is verbouwd tot duurzaamheidsicoon van Haarlem.
- De groene kas biedt ruimte voor ontmoeting en uitwisseling van kennis en ideeën.
- De gemeente gaat samen met partners in de stad aan de slag met het thema voedsel en gezondheid.
- De biodiversiteit in de proeftuin van Springer is gegroeid.
- De leskisten en workshops worden volop gebruikt en geboekt door Haarlemse basisscholen.

Schooltuincomplexen Cornelia Westendorptuin en Kortenaerstraat:

- De Kortenaertuin-opstal is vernieuwd en de Westendorptuin-opstal is geïsoleerd.
- Beide locaties bieden ruimte voor educatie, verblijven, kantoor en berging van materiaal.
- De tuinen zijn een inspirerende ontmoetingsplek waar Haarlemse scholen met plezier moestuinieren.

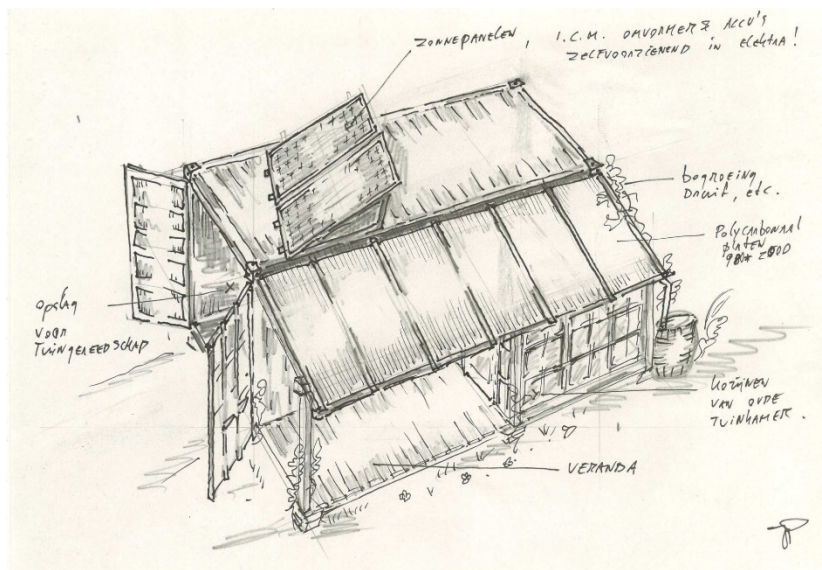
Afbeelding 8. Schetsen mogelijke ontwikkeling schooltuincomplex Kortenaerstraat

Stadsboerderij Houthoeve:

- De opstal van de Houthoeve is verduurzaamd en voldoet aan alle arbo- en dierenwelzijnsregelgeving.
- De diervverblijven en het grondplan is aantrekkelijk.
- Jong en oud krijgt hier op een speelse manier educatie over natuur- en duurzaamheidsthema's.
- Het dierenbestand is aanpast aan locaties, nieuwe Wet Dieren en educatieve doelen.

Schooltuincomplex Schotertuin en stadsboerderij Schoterhoeven zijn de Schoterdroom!

- De Schoterdroom is een natuur- en duurzaamheidsicoon in Haarlem-Noord.
- De hoofdopstal is verduurzaamd.
- Er is een onderkomen voor vrijwilligers.
- De schooltuinfunctie en stadsboerderijfunctie zijn geïntegreerd.
- De Schoterhoeve is verhuist naar het Schoterbos. De locatie in het noordersport park is gesloten. De vrijgekomen grond valt binnen de ontwikkelzone Orionweg.

Tuintjes zijn in principe 6x0,8 m

Afbeelding 9 en 10. Eerste schets vrijwilligersunit en een aantal ontwerpprincipes Schoterdroom

Stadsboerderij Houthoeve:

- De opstal van de Houthoeve is verduurzaamd en voldoet aan alle arbowet en -regelgeving, de dierenverblijven voldoen aan de laatste dierenwelzijnsnormen.
- het grondplan is logisch ingedeeld en aantrekkelijk voor bezoekers.
- Jong en oud krijgt hier op een speelse, laagdrempelige manier educatie over natuur- en milieu.
- Het dierenbestand is aanpast aan de locaties, de nieuwe Wet Dieren en educatieve doeleinden.

Schooltuincomplex Poelpolder:

- Vanuit deze locatie wordt geen natuur- en milieueducatie meer verzorgt.
- Op deze locatie bevinden zich vele groene, sociale initiatieven.
- Scholen in Schalkwijk worden bediend door middel van moestuinfiets: natuur- en milieueducatie komt naar je toe.

Omgevingsvisie Haarlem 2045

De Omgevingsvisie Haarlem 2045 is een integrale visie voor Haarlem en schetst de ruimtelijke ontwikkeling van de stad richting 2045. De visie verbindt beleidsopgaven vanuit verschillende sectoren met elkaar. De visie benoemt 6 integrale opgaven om mee aan de slag te gaan in de bebouwde omgeving om ervoor te zorgen dat Haarlem ook in 2045 een aantrekkelijke stad is. Hieronder staat een overzicht hoe dit actieplan een bijdrage levert aan integrale opgaven uit de Omgevingsvisie.

Versterken aantrekkelijke woon- en werkstad voor iedereen.	Het actieplan zorgt meer kennis, verbinding, inspiratie en verdieping van thema's rondom natuur en duurzaamheid. Dat draagt bij aan een aantrekkelijke woon- en werkstad.
Versterken sociaal weefsel	Het duurzaamheidspaviljoen Kleverlaan 11 en project Schoterdroom zorgen voor meer verbinden met de stad.
Klimaatbestendig Haarlem	De renovatie van de opstallen op de locaties voor natuur- en milieueducatie worden toekomst- en klimaatbestendig.
Gezonde stad voor mens en dier	Meer aandacht en nadruk op natuur- en milieueducatie draagt bij aan gezondheid voor mens en dier in de stad.
Energietransitie in Haarlem	De renovatie van de opstallen op de locaties voor natuur- en milieueducatie leiden tot aanzienlijke energetische verbeteringen.
Duurzaam bereikbare stad	Bezoekers en medewerkers worden gestimuleerd om met de fiets of lopend naar de locaties te komen.

5. Kosten 'Basis op orde'

Op basis van de uitgestippelde koers volgt hieronder het uitvoeringsplan. Hierin staan de geraamde, benodigde kosten om natuur- en milieueducatie op een adequaat niveau te laten functioneren: kosten om de basis op orde te brengen. De meeste kosten zijn incidenteel. Die benodigde middelen (1,2 miljoen euro) worden via de Berap / Kadernota / het IP verdeeld over 2023, 2024 en 2025 aan de gemeenteraad voorgelegd. Daarnaast wordt voorgesteld € 200.000 exploitatiegeld te dekken uit algemene middelen.

<i>Doelen</i>	<i>Acties</i>	<i>Kosten</i>	<i>IP/EP</i>
1. 'Schoon, Heel en Veilig'	Recreatie/ locaties		
	Houthoeve: renoveren opstal	In actie	
	Houthoeve: renoveren dierverblijven en grond(plan)	€ 140.000	IP
	Kortenaertuin: renoveren opstal	€ 73.000	IP
	Cornelia Westendorptuin: renoveren opstal	€ 50.000	IP
	Schotertuin: renoveren opstal	In actie	
	Kleverlaan: herinrichten kas	In actie	
	Kleverlaan: verduurzamen 'witte gebouw'	In actie	
	Educatie		
	Dierenbestand aanpassen aan locatie/ Nieuwe Wet Dieren en educatieve doelen natuur en milieu	€ 14.000	EP
2. Toekomstbestendig beheer	Recreatie/ locaties		
	Voor alle locaties onderhoud-, beheer- en ontwikkelplannen opstellen	€ 45.000	EP
	Terreinen locaties herinrichten vooruitlopend op nieuwe onderhoud-, beheer- en ontwikkelplannen	€ 175.000	IP
3. Passend profiel en belevingswaarde	Recreatie/ locaties		
	Samenvoegen Schotertuin/ Schoterhoeve	€ 442.500	IP
	Educatie		
	Nadruk bij alle locaties op beleven en ontdekken	In actie	
	Toevoegen natuurlijke speelelementen	In actie	
	Ontwikkelen educatie op natuur- en milieuthema's voor alle locaties	In actie	
	Participatie		
4. Educatie: kwaliteit op orde	Inhuur procesmanagement: basis op orde (2023-2025)	€ 270.000	IP
	Educatie		
	Herstructureren en periodiek actualiseren van leskistenaanbod	€ 25.000	EP
	Vernieuwen schooltuinlesprogramma	€ 40.000	EP
	Actualiseren boerderij-educatie	€ 10.000	EP
5. Educatie: intensivering	Invoeren onderzoekend & ontwerpnd leren	€ 15.000	EP
	Recreatie/ locaties		
	Buitenlokalen op alle locaties	€ 26.000	EP
	Educatie		

	Het educatieve aanbod beter ontsluiten en presenteren	€ 25.000	EP
	Aanbod ontwikkelen zomer- / schoolvakanties	In actie	
	Aanbod BSO's ontwikkelen	In actie	
6. Minder afhankelijk van vrijwilligers	Recreatie/ locaties		
	Schotertuin: vrijwilligersunit bouwen	In actie	
7. Fundament natuur- en milieueducatie	Recreatie/ locaties		
	Tropische kas ombouwen tot podium voor natuur- en duurzaamheidseducatie	In actie	
	Lage kas inrichten als (kook)workshopruimte	In actie	
	Educatieve (inrichtings)elementen toevoegen voor volwassenen	In actie	
	Educatie		
	Samenwerking partners in de stad intensiveren	In actie	
	Volwasseneducatie ontwikkelen	In actie	
8. Communicatie-strategie	Participatie		
	Opstellen van een communicatieplan voor publieksprogrammering en zichtbaarheid	In actie	
	In de etalage zetten van publieksprogrammering via een jaarprogramma en een brochure over natuur- en milieueducatie	In actie	
	Opzetten van een communicatieplatform voor partijen in de stad - eenduidig communiceren over het aanbod rondom natuur- en milieueducatie	In actie	
9. Natuur- en milieueducatie zichtbaar	Educatie/ participatie		
	Educatie ontwikkelen/ programmeren mét de stad	In actie	

EP: Exploitatiebudget in totaal € 200.000

IP: Investeringsprogramma in totaal € 1,2 miljoen

6. Droombeeld voor de toekomst

Hoewel de focus de komende jaren eerst ligt op de basis op orde brengen, richt de gemeente haar blik tegelijkertijd ook op de verdere toekomst. De ambitie is helder: de ontwikkeling tot toonaangevend Centrum voor Natuur- en Duurzaamheidseducatie. Met zo'n centrum kan de gemeente nog meer Haarlemmers betrekken bij de opgaven van de stad. De gemeente pakt door op eerder behaalde doelen en voegt daar de volgende 'droomelementen' aan toe:

- De gemeente legt nog meer nadruk op beleving en ervaring van de locaties die natuur- en milieueducatie bieden (natuurlijke speelelementen, kringlopen in beeld en kruisbestuiving tussen meerdere thema's, aparte vakantieprogramma's voor jong én oud)
- De gemeente zet nog meer in op bekendheid in de stad en laat nog meer zien waar ze van is. Aandacht voor communicatie is daarin essentieel.
- De gemeente maakt een verbeterslag als het gaat om toegankelijkheid: zowel voor tot fysieke bereikbaarheid als met betrekking tot een jaarrond lopende 'publieksprogrammering'.
- De gemeente verbreedt de doelgroep met leerlingen/ studenten in het voortgezet en hoger onderwijs en richt zich daarnaast nadrukkelijk op volwassen inwoners van de stad.
- De gemeente faciliteert en stimuleert samenwerking met partijen die een bijdrage leveren aan de gemeentelijke missie rondom natuur- en milieueducatie en de (beleids)ambities van de gemeente Haarlem.
- De gemeente laat Haarlemmers beleven en ervaren hoe het is om bewust onderdeel uit te maken van de stadsnatuur.
- De gemeente prikkelt bezoekers om actief na te denken over dierenwelzijn en de manier waarop zij zichzelf als mens verhouden tot dieren.
- De gemeente maakt Haarlemmers bewust van de manier waarop wij ons voedsel produceren en prikkelt ze om actief na te denken over consumptiegedrag en dit zo nodig aan te passen.
- De gemeente creëert bewustwording en laat nog meer zien wat mensen in hun eigen directe woon- en leefomgeving kunnen bijdragen aan een groene, klimaatbestendige en duurzame stad en stimuleert mensen om zelf de juiste maatregelen te nemen.
- De gemeente inspireert bewoners om actief na te denken over hun eigen consumptiegedrag en slim/ creatief om te gaan met (her)gebruik van grondstoffen, materialen en spullen.

7. Bijlagen

7.1 Visie en missie rondom natuur- en milieueducatie

7.2 Thema's natuur- en milieueducatie

7.3 Ontstaansgeschiedenis natuur- en milieueducatie in Haarlem

7.4 t/m 7.10 Locaties die natuur- en milieueducatie bieden

7.1 Visie en missie natuur- en milieueducatie

Missie:

De stad staat met haar bewoners voor grote vergroenings- en verduurzamingsopgaven. De kennis en de vaardigheden die bewoners nodig hebben om een actieve bijdrage te kunnen leveren aan de transitie naar een groene, schone en duurzame stad vragen om een stapsgewijze aanpak en opbouw. De gemeente is ervan overtuigd dat natuur- en duurzaamheidseducatie daar een cruciale rol in speelt. Duurzame ontwikkeling begint bij een bezoek aan een stadsboerderij met (groot)ouders en de allerkleinsten, een stoeplantjesexcursie in een versteende wijk, een beestjestocht in de Springertuin, een oogstfeest op één van de schooltuinen of in de klas bij een les over wind- en zonne-energie. Natuur- en milieueducatie sluit aan bij recente ontwikkelingen in de programma's van basisscholen, waarin onderzoekend en ontwerpend leren, de kerndoelen van Stichting Leerplanontwikkeling (SLO) en 21ste-eeuwse vaardigheden centraal staan. Anders dan de klassieke lessen uit het verleden.

Afbeelding 11. Een 'klassieke' schooltuinles in Haarlem (anno 1928)

Visie:

Alle Haarlemse kinderen ontwikkelen de houding, de kennis en de vaardigheden die nodig zijn om vandaag én morgen zelf bij te kunnen dragen aan een groene, schone en duurzame toekomst voor onze stad. Daarmee is de gemeente een belangrijke schakel tussen het onderwijs en de stad en kunnen de (beleids)ambities rond natuur, milieu en duurzaamheid worden verwezenlijkt. Met open, betrokken en gedreven medewerkers die zich inzetten voor Natuur- en Milieueducatie Haarlem onder het motto "Voor natuurtalent!".

7.2 Thema's rondom natuur- en milieueducatie

Stad & Natuur

Met de verdichting in de stad en de compactere bebouwing staat de biodiversiteit steeds verder onder druk. De gemeente Haarlem heeft tot doel om groenstructuren en ecologische verbindingen in de stad te versterken en de bebouwde omgeving zo in te richten dat planten, (stads)dieren en insecten voldoende leefruimte hebben. Door de natuur te beleven, ervaar je dat je zelf als mens onderdeel uitmaakt én afhankelijk bent van diezelfde natuur. Vanuit dat besef rijst de vraag hoe je je als mens verhoudt tot de (stads)natuur.

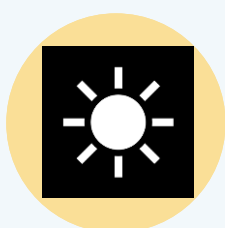
Dier & Mens

Dieren houden heeft in onze maatschappij verschillende rollen en betekenissen. We houden dieren educatief, recreatief en therapeutisch, als cultuur-historisch erfgoed en - of je het daar mee eens bent of niet - voor de voedselvoorziening en de productie van dierlijke producten die wij als mens in ons dagelijks leven gebruiken. De gemeente laat al deze rollen en betekenissen zien. Zij kiest ervoor om dat te doen op een maatschappelijk verantwoorde, duurzame en kleinschalige manier. Daarmee prikkelt zij bezoekers om actief na te denken over de manier waarop zij zichzelf als mens verhouden tot dieren.

Voedsel & Gezondheid

Ons voedsel komt nu van over de hele wereld. Om energie te kunnen besparen, goed om te kunnen gaan met schaarse grond en om in het kader van voedselveiligheid controle te hebben over onze voeding, is het van belang om te werken aan lokaal en circulair geproduceerd voedsel. Het doel is om jonge Haarlemmers bewust te maken van de manier waarop wij ons voedsel produceren en ze te prikkelen om actief na te denken over consumptiegedrag en dit zo nodig aan te passen.

Klimaat & Energie

Het klimaat verandert. Weeromstandigheden die nu nog als extreem worden ervaren, zullen in de toekomst steeds vaker voorkomen. Er worden langere periodes van aanhoudende hitte en droogte (met hogere temperaturen) verwacht en wateroverlast door extremere regenval. Een stad met veel groen en goede waterberging zorgt voor een aangename en gezondere leefomgeving die bestand is tegen hitte én wateroverlast. De gemeente creëert bewustwording, laat zien wat mensen in hun eigen directe woon- en leefomgeving kunnen bijdragen en stimuleert mensen om zelf de juiste maatregelen te nemen.

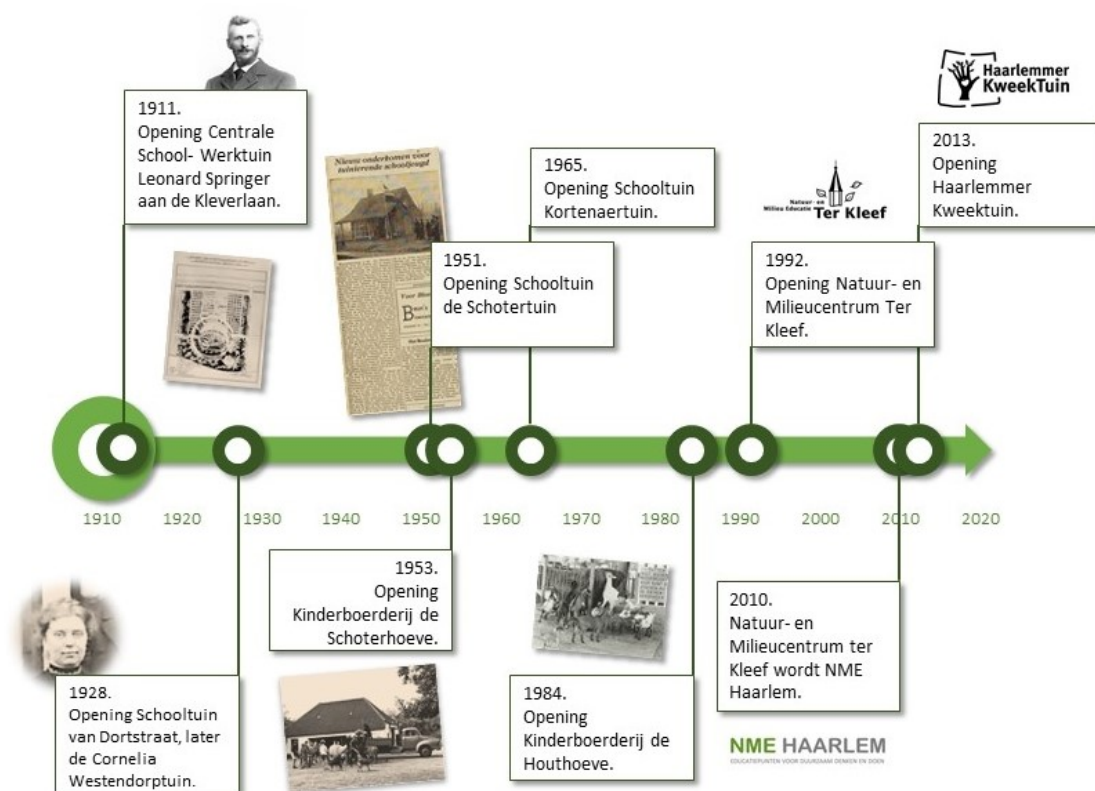

Gebruik & Hergebruik

In een circulaire economie, niet voor niets ook wel een kringloopeconomie genoemd, gebruiken we spullen langer en zetten we grondstoffen steeds opnieuw in. Een circulaire economie is een economie waarin we grondstoffen duurzamer winnen, slimmer verwerken en beter recycleren, zodat we ze - net als in een natuurlijk kringloopproces - vrijwel eindeloos kunnen (her)gebruiken. De gemeente prikkelt bewoners om zo actief na te denken over hun eigen consumptiegedrag en creatief om te gaan met hergebruik van spullen en materialen.

7.3 Ontstaansgeschiedenis natuur- en milieueducatie in Haarlem

Natuur- en Milieueducatie kent een lange, rijke traditie in onze stad. In 1911 werd Haarlem, met de opening van de centrale school- en werktuin in de Stadskweektuin, één van de eerste Nederlandse gemeenten met een schooltuin. Later behoorde Haarlem, met de opening van de Schoterhoeve (1953), ook tot de eerste gemeenten met een kinder- of stadsboerderij. Aan het begin van de jaren negentig werden alle schooltuincomplexen en stadsboerderijen samengevoegd en werd de stad, met de opening van Natuur- en Milieucentrum Ter Kleef, zelfs koploper op het gebied van Natuur- en Milieueducatie. In 2010 veranderde Natuur- en Milieucentrum Ter Kleef haar naam in Natuur- en Milieueducatie Haarlem. De hoofdlocatie in de Haarlemmer Kweektuin, de schooltuinen en de boerderijen werden vanaf dat moment omgedoopt tot educatiepunten voor duurzaam denken en doen. Afbeelding 11 geeft een compleet beeld van de geschiedenis.

Afbeelding 12. Ontstaansgeschiedenis van natuur- en milieueducatie in Haarlem

7.4 Schooltuincomplex Cornelia Westendorp

Huidige situatie

Schooltuincomplex Cornelia Westendorp is de oudste (1928) en grootste schooltuin van Haarlem. Het complex aan de Van Dortstraat 34 is vernoemd naar initiatiefneemster mej. Cornelia Westendorp die het schooltuinieren, zoals wij dat nu kennen, in Haarlem introduceerde. Het terrein is circa 8.300 m² groot en jaarlijks tuinieren hier 350 leerlingen. Het terrein maakt onderdeel uit van de ecologische verbindingszone Kleverlaan. De gemeente deelt het terrein met Ecosol en Stichting Doe-tuinen. Er staat een opstal op het complex. Dat is op dit moment onvoldoende van kwaliteit; verduurzaming is hier op zijn plaats.

Problemen / uitdagingen

- Het gebruik van deze schooltuin is redelijk eenzijdig. Er wordt van 1 april tot 1 oktober getuinierd, terwijl de grond jaarrond benut zou kunnen worden.
- De grondkwaliteit van het complex is niet optimaal vanwege de stort van bouwgrond in het verleden.
- De opstal is weliswaar aantrekkelijk om te zien, maar niet geïsoleerd en er is geen verwarming, de kwaliteit, het sanitair wordt gedeeld met Ecosol (even verderop het terrein), de inrichting is slecht.

Gewenste situatie

- Voortzetten van het schooltuinactiviteiten op het complex waarbij de vrijwilligers / leerlingen voor de verwerkingslessen gebruik maken van de keuken in de proefkas (op de eraanstaande locatie Kleverlaan).
- Achterstallig onderhoud tuincomplex wegwerken en actief beheer laten voeren.
- Het complex beter promoten in de omgeving.
- Meer aansluiting zoeken en maken met de naastgelegen Kweektuin.
- Het schooltuincomplex langer openstellen dan alleen van april tot oktober.
- Het verbeteren van de opstal, duurzame elektrische verwarming (infrarood) en vernieuwen van inrichtingselementen (schaft- /keukenruimte).

7.5 Schooltuincomplex Kortenaertuin

Huidige situatie

Schooltuincomplex Kortenaerstraat, met een grootte van ca. 2.900 m², bestaat sinds de jaren '60. Het ligt in het Houtvaartkwartier in Haarlem Zuidwest en is een kleine, groene oase in een vrij stenige, klassieke woonwijk. Het complex is jaarlijks van april tot oktober geopend. Er staat een opstal op het terrein van circa 25 m²: het zijn twee geschakelde portacabins met daarachter een gemetseld toilet. Jaarlijks volgen hier 250 kinderen uit de groepen 6 en 7 schooltuinlessen.

Problemen / uitdagingen

- Het schooltuincomplex is gedurende de wintermaanden gesloten voor bezoekers en is daardoor weinig toegankelijk als openbaar groen in de versteende woonwijk.
- De locatie is alleen geopend tijdens de schooltuinlessen, voor de scholen die zich daar voor hebben ingeschreven. Voor andere bezoekers, bijvoorbeeld buurtbewoners, is het terrein in principe niet toegankelijk.
- De bestaande opstal op het terrein is oud en afgeschreven.
- In het geheel heeft de opstal niet de uitstraling en functie die hoort bij een plek waar jonge Haarlemmers natuuronderwijs krijgen.

Gewenste situatie

- Het creëren van een nieuwe opstal met meer ruimte voor vrijwilligers, leerkrachten en wellicht ook buurtbewoners/ omwonenden en met elektrische (duurzame infrarood)verwarming. Hierbij wordt rekening gehouden met de maximale 140 m² die het vigerende bestemmingsplan toestaat.
- Het circulaire voedselproces in beeld brengen op de tuin.
- Een wintereducatieprogramma aanbieden om het groen beter en langer te benutten en beleven. De gemeente wil de schooltuinen langer openhouden om meer maatschappelijk rendement te behalen.
- De groenbeleving vergroten. Daarvoor is een nieuw ontwerp van de tuin nodig waarbij zowel aandacht is voor groenbeleving als natuureducatie.

7.6 Schooltuincomplex Schotertuin

Huidige situatie

Schooltuincomplex Schotertuin (1951), met een totale oppervlakte van ca. 8.000 m², is te vinden in het Schoterbos, tegenover de Doe-tuinen en het terrein van Stichting Ecosol. Jaarlijks tuinieren in de Schotertuin ongeveer 350 leerlingen uit groep 6 en 7. Het complex is jaarlijks van april tot oktober geopend voor schooltuinieren. Er staat een fraaie rustieke verouderde opstal op het terrein van ca. 60 m² (nu vooral gebruikt voor opslag).

Problemen / uitdagingen

- De schooltuinen zijn in principe niet openbaar toegankelijk en (te) beperkt open voor bezoekers; alleen voor leerlingen/ leerkrachten in het schooltuinseizoen.
- Door herindeling staat een deel van de afrastering bij de Doe-tuinen. Hierdoor kent de gemeente geen harde afrastering meer. Wat hondenoverlast en vandalisme enigszins bevordert.

Gewenste situatie

Een fysieke verbetering van de schooltuin gebeurt door in eerste instantie de bestaande opstal (Het Schotertuinhuysje) te renoveren. Zodanig dat het huisje geschikt wordt voor primair de medewerkers van stadsboerderij Schoterhoeve. De Schoterhoeve ligt iets verder in het Schoterbos en de wens is om op termijn de hele Schoterhoeve naar de Schotertuin te verplaatsen. Het idee is om hier een inspirerende, groene, iconische plek van te maken voor zowel het onderwijs over, als de beleving van dieren, natuur en haar mogelijkheden. Hiervoor bestaat een aantal redenen:

- De Schoterhoeve is aan fysieke kwalitatieve verbetering toe (lees: grote investering) dus het is een uitgelezen moment om de locaties te integreren. Ook het dierenwelzijn staat er onder druk. De locatie ligt weggedrongen in een ontwikkelgebied (Orionzone).
- Het verhoogt het maatschappelijk rendement. Het zorgt voor kruisbestuiving tussen schooltuin en stadsboerderij. Zo kan de (voedsel)kringloop beter voor het voetlicht worden gebracht (door kinderen gezaaide wortel is later bijv. weer voedsel voor de varkens).
- Het past in het beleid van de gemeente om het (spaarzame) groen in de stad optimaler toegankelijk en zichtbaar te maken voor bewoners. Waarbij de ambitie is dat reikwijdte wordt vergroot door een stadsbrede aantrekkingskracht.

- De mogelijkheden van de Schotertuin worden beter en vollediger gebruikt zowel in oppervlakte als in tijd (bezoek over het hele jaar mogelijk). Ook ontstaan nieuwe mogelijkheden om de educatieve doelen te positioneren en te verbreden.
- Bij de renovatie/verduurzaming van het Schotertuinhuysje, alsook de realisatie van de nieuwe dierverblijven, worden de toegepaste technieken zoveel mogelijk zichtbaar uitgevoerd zodat de boerderij een inspirerend toonbeeld wordt.
- Na de renovatie van het huysje is het de bedoeling de boerderij te verplaatsen en de dieren een nieuw onderkomen te geven op de Schotertuin.
- Een wintereducatieprogramma aanbieden zodat het groen beter en langer gebruikt wordt. Zo kan de tuin langer openblijven voor schooltuinlessen en andere educatievormen.

7.7 Stadsboerderij De Houthoeve

Huidige situatie

Stadsboerderij De Houthoeve, met een grootte van ca. 33.300 m², is niet de oudste, maar (vanwege de ligging) wel de bekendste kinderboerderij van Haarlem. De locatie heeft een stadsbrede aantrekkingskracht. Het ligt naast de hertenweide in het Haarlemmer Hout. De voorloper van De Houthoeve was kinderboerderij Pleintje Weltevree. In 1984 is De Houthoeve bijna volledig afgebrand en in 1986 is de boerderij opnieuw geopend voor publiek. De meest recente aanpassingen stammen uit 1997. De boerderij is 365 dagen per jaar in bedrijf en vrijwel het hele jaar door geopend voor publiek (behalve op maandagen en enkele feestdagen). Naast dierverblijven is er een speeltuin en een moestuin aanwezig bij de boerderij. De stadsboerderij wordt ook ingezet voor evenementen zoals de scholendagen in de Haarlemmerhout.

Problemen / uitdagingen

- De aanwezige hoofdstal is afgekeurd in het laatste RI&E-onderzoek (2019). Het voldoet niet aan de gestelde Arbo-eisen. De gemeente verbouwt de opstal in 2023.
- Het educatiemateriaal is verouderd.
- Er is sprake van een gebied met meerdere stakeholders, zoals de Vrienden van de Haarlemmerhout, met verschillende wensen.
- De Houthoeve valt onder Beschermd Monumentaal Stadsgezicht. Dat maakt dat het doorvoeren van fysieke aanpassingen kan uitmonden in lastige en langdurige trajecten.
- Niet alle dieren uit het huidige dierenbestand staan op de Positieflijst Zoogdieren van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RvO), die vanaf 2024 ingaat. Zo zijn de aanwezige lama's geen boerderijdieren. Het dierenbestand is aan actualisatie toe, zodat het aansluit bij educatieve doeleinden van Haarlem.
- De veestapel is sterk verouderd.

Gewenste situatie

- Verbeterde werkomgeving realiseren en zo aan de Arbowetgeving voldoen.
- Staat van overige opstallen en andere assets in beeld brengen en gebouw technisch op orde brengen.
- Educatiemateriaal updaten en bezoekers meer aan het denken zetten over natuur, milieu en duurzaamheid.

- Een compacter dierenbestand dat aansluit bij de Wet Dieren en in lijn is met de zogenaamde positieflijst van het Rijk en het handboek van de Vereniging Stads- en Kinderboerderijen Nederland.
- In beeld brengen van het kringloopsysteem: dieren → mest → reststromen (circulariteit).
- Meer nadruk op natuurbeleving in de speeltuin.

7.8 Kleverlaan - Hoofdkantoor natuur- en milieueducatie

Huidige situatie

De gemeente maakt gebruik van een groot deel van het witte gebouw dat in 1984 is ontworpen als huisvesting voor onderdelen van de toenmalige Dienst van de Hout en Plantsoenen en de Begraafplaatsen. De gemeente heeft op de begane grond van dit kantoorgebouw ca. 15 werkplekken, een pop-up publieksruimte en publiekstoegankelijke zaal voor workshops, (gast)lessen en lezingen over natuur- en milieueducatie. De totale begane grond is circa 465 m² (BVO) groot. De gemeente maakt voor vergaderingen voor een deel gebruik van de bovenverdieping. Het overige deel van het gebouw verhuurt de gemeente aan derden, zoals de Groene Lobby en het stichtingsbestuur van de Stichting Haarlemmer Kweektuin. De gemeenteraad stelde medio 2022 een krediet van 2,5 miljoen euro (inclusief btw, inclusief VTU) beschikbaar voor de renovatie en verduurzaming van het gebouw om daarvan niet alleen een gemeentelijk duurzaamheidsicoon te maken, maar ook een educatiepaviljoen voor inwoners van Haarlem. Er ligt een schetsontwerp van Faro Architecten voor een grondige renovatie van het gebouw. Daarbij is vooral gekeken naar esthetische, duurzame (energie neutrale) en natuur inclusieve (biodiversiteit) en klimaatadaptieve aanpassingen. Via de pop-up publieksruimte bij de entree intensificeert het contact (en de zichtbaarheid) met de Haarlemmer in het algemeen en de bezoeker van de Kweektuin in het bijzonder.

Problemen / uitdagingen

- Het gebouw heeft de tand des tijds slecht doorstaan en voldoet niet meer qua technische eisen. Het is eigenlijk 1 groot energetisch lek. Het gebouw heeft nu energielabel D terwijl label C vanaf 2023 een verplichting is. Een en ander past bovendien niet bij het doel van de gemeente om haar eigen vastgoedportefeuille energieneutraal te hebben. Verduurzaming is noodzakelijk met de wens tot hergebruik/circulariteit.
- De uitstraling van het gebouw laat te wensen over. Het is zeer gesloten van karakter wat niet uitnodigend is voor bezoekers en omwonenden.
- Het biedt louter kantoorruimte waarbij de routing, de grootte van de verkeersruimten en de vergaderruimten te wensen over laten.
- Samenwerking met de overige gebruikers van het terrein vindt beperkt plaats door het gesloten karakter van het gebouw.

Gewenste situatie

Een gerenoveerd duurzaamheidspaviljoen, passend bij de duurzaamheidsdoelstellingen van de gemeente Haarlem én die van de Haarlemmer Kweektuin. De bedoeling is dat het gebouw na realisatie als voorbeeld dient voor het zichtbaar maken van verduurzamingsdoelstellingen voor bestaande (kantoor)gebouwen (verduurzaming, duurzame energieopwekking, klimaatadaptief, natuurinclusief, etc.). De wens is dat afzonderlijke maatregelen zichtbaar zijn voor bezoekers van de Haarlemmer Kweektuin. Het pand moet als inspiratie zijn voor slimme maatregelen die mensen

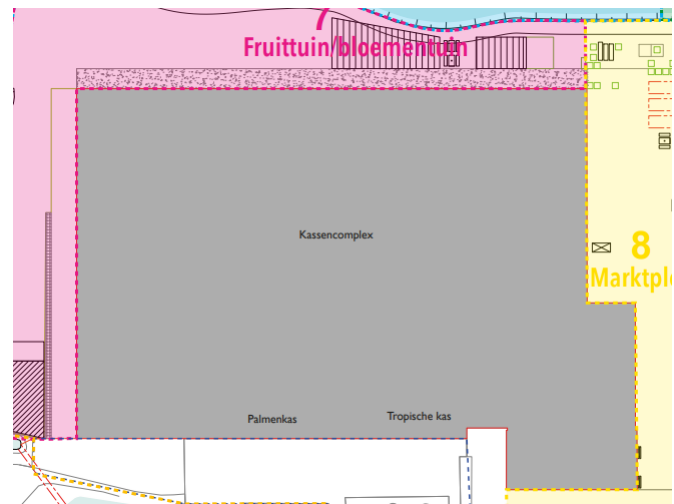
zelf kunnen nemen in hun eigen directe, woon-, werk- en leefomgeving. Kortom: een showcase van verduurzaming! De renovatie en omvorming van het gebouw geeft een gedeeltelijke uitvoering aan de vastgestelde visie Kleverlaanzone (2012) waarin de ambities voor de Kweektuin staan benoemd, zoals het vergroten van de toegankelijkheid en openheid om meer interactie met bezoekers te realiseren en het versterken van de groene, recreatieve en educatieve waarde van het gebied.

7.9 Kleverlaan - Kassencomplex

Huidige situatie

De Stadskweektuin onderging tijdens zijn ruim honderdjarig bestaan vele gedaanteverwisselingen. Sinds de tweede helft van de vorige eeuw neemt het kassencomplex een prominente plaats in op het complex: de lage Palmenkas en de hoge tropische kas. Samen circa 540 m² groot. Vanaf 2013 zijn beide kassen toegankelijk voor publiek en worden zij gebruikt voor educatieve activiteiten. Het niet-publiek toegankelijke deel gebruikt de gemeente voor het opkweken van inheemse planten (bestemd voor verkoop) opslag en technische ondersteuning. De overgebleven gedeelten van het kassencomplex verhuurt de afdeling Vastgoed aan derden, zoals het Kweekcafé, Nederlands Hout en Wij Telen Groente.

Problemen / uitdagingen

- De technische staat van de kassen is onvoldoende, zo blijkt uit RI&E-onderzoeken en de dagelijkse praktijk.
- De gebruikskosten van de kas zijn hoog omdat de tropische kassen veel gas verbruiken. Recentelijk is om redenen van energiebesparing de temperatuur in de kassen verlaagd van 20 naar 14 graden Celsius.
- De (sub)tropische gewassen sluiten niet aan bij de visie op circulaire landbouw/voedselproductie die de gemeente ambieert.
- De bedrijfslogistiek naar, rond en in de kassen is voor verbetering vatbaar.

Gewenste situatie

De gemeente wil van de Tropische Kas een groene plek maken waar het proces van voedselproductie voor het voetlicht wordt gebracht via lezingen en samenkomsten. Het verlangen is om van de Palmenkas een proefkas te maken. Hierin worden planten opgekweekt en praktijkles gegeven over het voedselproces in een educatieve keuken. Op die manier maakt de gemeente van de kassen podia voor natuur- en duurzaamheidseducatie en brengt zij het maatschappelijk rendement omhoog. Voorwaarde is wel dat er onderhoud wordt gedaan aan de kassen om de veiligheid voor medewerkers en bezoekers in de toekomst te kunnen waarborgen en energieverstopping te voorkomen. Voor de logistiek en technische ondersteuning voor natuur- en milieueducatie-activiteiten is gedeeltelijke herinrichting van een gedeelte van de kas nodig. Dit betekent onder andere het professioneel beheer van de diverse gereedschappen, het inrichten van een compacte werkplaats/onderhoudsplek, opslag en beheer van lesmiddelen.

7.10 Springertuin - Kleverlaan 11

Huidige situatie

De Springertuin is ontworpen door tuin- en landschapsarchitect Leonard Springer, toenmalig adviseur van de gemeentelijke dienst voor de Hout, de Plantsoenen en de Begraafplaatsen. De tuin werd in 1911 oorspronkelijk ingericht als centrale school- en werktuin. Later werd de tuin een proeftuin en opleidingsplek voor de medewerkers van de Hout- en Plantsoenendienst. Tot halverwege de jaren '60 was de tuin niet (of beperkt) toegankelijk voor het publiek. De proeftuin van Springer bestaat in letterlijke zin niet meer, maar de ecologische, cultuurhistorische en educatieve waarde van deze plek is onverminderd groot. Vanaf het begin van deze eeuw is er, in lijn met actuele opvattingen over natuur en stadsecologie, actief voor gekozen om meer inheemse soorten aan te planten in de tuin. Er voert ook een kabouterpad door de tuin om de kleinste bezoekers in contact te brengen met de natuur. En er is een speeltuin (ca. 125 m²) en een volière (ca. 80 m²). Het totale door de gemeente te beheren oppervlak bedraagt 11.200 m².

Problemen / uitdagingen

- Doordat er een hek om de Springertuin staat, wordt deze locatie gezien als semi-openbare ruimte. Het gevolg is dat er geen eigenaarschap wordt gevoeld en tot dusver geen beheer op de aanwezige assets (o.a. bruggen, bankjes, prullenbakken, kunstwerken, etc.) plaatsvindt. Vanuit de gemeente is er onvoldoende mankracht en budget om het groot onderhoud (bijvoorbeeld de vervanging van loopbruggen) zelf op te pakken. Hierdoor kunnen onveilige situaties ontstaan voor bezoekers. De gemeente voert wel wat klein onderhoud uit, maar de gevorderde leeftijd van de betrokken groenmedewerkers en een steeds kleiner wordende groep (oudere) vrijwilligers maken dat de beheersituatie niet toekomstbestendig is.
- Deskundigen geven dat er een goed beheerplan nodig is om de biodiversiteit en de ecologische waarde van deze plek op peil te kunnen houden.
- De oorspronkelijke visie is verloren gegaan door het verschil van invulling door Springer in 1911 en de invulling van het beheer sinds 2013. Er staan vele plantensoorten door elkaar heen, zonder dat er een duidelijke boodschap wordt uitgedragen naar bezoekers.

- De entree van de Springertuin is niet goed herkenbaar/ onvindbaar voor bezoekers die de Haarlemmer Kweektuin niet goed kennen.
- Het is nodig om verschillende (invasieve) exoten te bestrijden waaronder de Japanse duizendknoop en begroeiing in de watergang.
- De drie aanwezige watersystemen in de Springertuin kunnen niet goed worden verbonden met het Haarlemse watersysteem. Daardoor wordt het water niet beheerd door waterschap Rijnland.

Gewenste situatie

- Een proeftuin van gemeentelijk groenbeleid met een rijke biodiversiteit van inheemse soorten en een daarbij passend groenbeheerplan. Uitvoering van het beheer conform dit groenbeheerplan door een gespecialiseerd groenbedrijf.
- Duidelijke (grijze) beheerafspraken en zorgen dat die nageleefd kunnen worden.
- De belangrijke cultuurhistorische waarde van de ruïne van Huis ter Kleef in de Springertuin, in samenwerking met de afdeling Erfgoed en monumenten en de Stichting Haarlemmer Kweektuin, beter voor het voetlicht brengen.

Afbeelding 13. Schets verbetering Springertuin

Dit is een uitgave van gemeente Haarlem,
21 april **2023**

Tekst: Elske Tamminga, Tim van der Steen

Fotografie: © Juriaan Hoefsmit

Ontwerp: N.v.t.

Drukwerk: N.v.t.

Postbus 511
2003 PB Haarlem
Tel. 14 023

[haarlem.nl](https://www.haarlem.nl)